100 ЛЮБОПИТНИ НЕЩА

ПАРИТЕ

Издателство „Фют“

100
ЛЮБОПИТНИ НЕЩА

ПАРИТЕ

100 любопитни неща
ПАРИТЕ
© Издателство „Фют“, 2026
Превод Ирина Манушева

100 Things to know about MONEY
Copyright © 2022 Usborne Publishing Ltd.

Written by Alice James, Lan Cook, Micaela Tapsell & Victoria M. Williams
Illustrated by Federico Mariani, Anton Hallmann, Juliana Eigner & Tiffany Beucher
Designed by Jenny Offley, Lenka Jones, Lizzie Knott & Gabriel Liu

All rights reserved.

Текст
Алис Джеймс, Лан Кук,
Микаела Тапсел и Виктория М. Уилямс
Илюстрации
Федерико Мариани, Антон Холман,
Джулиана Айгнер, Тифани Бюш
Дизайн
Джени Офли, Ленка Джоунс,
Лизи Нот и Габриел Лиу

1 Преди парите в брой и картите...

хората плащали с раковини и змиорки.

От хиляди години хората плащат, за да придобият неща, от които имат нужда. Най-простото обяснение за **парите** е, че те са всяко нещо, което може да се приеме като плащане.

Нещата, използвани като пари в миналото, са били ценени, защото са били полезни, защото хората са ги намирали за привлекателни или защото са били рядкост.
Ето няколко примера.

Полезност

Ориз (Азия)
Някога в Корея оризът толкова се ценял, че данъците и заплатите се плащали с ориз.

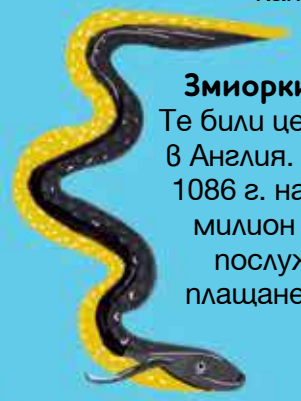

Чай (Азия)
Чаят бил пресован в компактни блокчета, удобни за съхранение и пренос... и за ползване като пари.

Сол (в целия свят)
Солта се ценяла като подправка и консервант на храни. На някои места, като Етиопия, хората плащали с блокчета каменна сол.

Змиорки (Англия)
Те били ценена храна в Англия. Само през 1086 г. над половин милион змиорки послужили за плащане на наем.

Чукала за мачкане на корени (Камерун)
Някои от тези железни пособия тежали 4 и повече килограми.

Животински кожи
(в целия свят)

Зърна черен пипер (Европа)
Първоначално тази подправка била доставяна в Европа от Южна Индия и била известна като „черно злато“, защото била много скъпа.

Метални слитъци
(Африка, Азия и Европа)
Това са късове от метал, като злато или сребро, отлети във форма, удобна за употреба.

Какаови зърна
(Централна Америка)

Птичи пера
(Централна Америка)

Зъби на делфини
(Океания)

Привлекателност

Раковини от каури
(Океания, Азия, Африка)
Малките и красиви черупки на тези морски охлювчета служели като пари в продължение на хиляди години.

Глигански бивни (Океания)
И до днес на остров Пентекост във Вануату се използва традиционната валута от идеално извити бивни на глигани.

Мъниста (САЩ)
Местните хора използвали като пари нанизи цилиндрични мъниста, изработени от черупките на миди, които наричали уампум.

Рядкост

Използваните за пари неща могат да бъдат редки, защото няма много от тях или защото са трудни за намиране.

Днес по света се използват две основни форми на пари:

пари в брой (физически пари), те са във вид на монети и банкноти...

...и **електронни пари** (**е-пари**), те нямат материални носители, съхраняват се във вид на записи в компютрите на банките и могат да се харчат с банкови карти или приложения на лични устройства.

През 2009 г. беше създаден трети вид пари, наречен **криптовалута**.
Тези пари са дигитални (виртуални) – съхраняват се и се използват само в интернет и не се контролират от банките.

2 Задействани с монети улични фенери...

...можели да ви продадат и чаша горещо какао.

Днес **автоматите за продажба** са широко разпространени. Много от тях приемат всякакви плащания, връщат ресто и даже отговарят на въпроси за продаваните стоки. Но идеята за такива автомати не е нова.

По улиците на Лондон през 90-те години на XIX в. се появили високи газови фенери. Някои от тях, наречени „Фенерите на Плутон“, били комбинирани с автомати за продажба на топли напитки.

АВТОМАТИТЕ ЗА ПРОДАЖБА

Първият автомат, работещ с монети, е създаден от древногръцкия математик и изобретател Херон Александрийски преди 2000 години. Машината продавала светена вода на поклонниците в храмовете.

През XIX в. с автомати били продавани вестници, пощенски марки и комплекти за писане на писма, включващи хартия и пликове.

Днес автоматите по света продават почти всичко – от храна и чадъри до книги и лекарства.

Въпреки че станали много популярни, тези улични фенери продавачи бързо били спрени от употреба, след като операторите открили в тях хиляди фалшиви монети от ламарина.

3 Лондонският маратон...

...е най-голямото събитие за набиране на пари.

Първият Лондонски маратон се провел през 1981 г. Хиляди бегачи изпълнили улиците на Лондон, като много от тях по време на бягането информирали по различни начини за благотворителни каузи и агитирали за набиране на средства за тях.

Всяка година в деня на Лондонския маратон за благотворителност се събират около **60 милиона паунда**. Това прави общо над **1 милиард паунда**, откакто се провежда събитието.

За да привлекат вниманието на повече хора към своята кауза, много състезатели бягат със специални костюми и атрибути, илюстриращи каузата им.

Благодарение на тях и на много други оригинални идеи на Лондонския маратон се събират повече пари, отколкото на всички други големи маратони, взети заедно.

4 Литаси, лати и лири...

бяха заменени с еврото.

Повечето страни имат собствена **валута** – собствени парични единици. Но през 1999 г. много държави в Европа приеха нова обща валута – **евро**. Групата държави, приели еврото, се наричат **Еврозона**. От 2026 г. към тях се присъедини и България.

Националните валути, които попадат в тази машина, символизираща Еврозоната, губят своята роля на пари.

Там отива и моята финландска марка.

Сбогом на германската марка.

Френски франк

Германска марка

Малтийска лира

Кипърска лира

Белгийски франк

Португалско ескудо

Латвийски лат

Финландска марка

Люксембургски франк

Нидерландски гулден

Гръцка драхма

Ирландска лира

Италианска лира

Естонска крона

Словашка крона

Хърватска куна

Словенски толар

Литовски литас

Испанска песета

Австрийски шилинг

Всички те бяха заменени с еврото.

Наличието на единна валута в различните държави улеснява търговията и разплащанията между тях, както и пътуванията из Европа.

Довиждане, кипърска лира.

Това е последната испанска песета.

Чао, словашка крона.

ВАЛУТИТЕ ПО СВЕТА

Към момента в света има повече от 180 различни валути.

Централните банки в много държави поддържат запаси (резерви) от най-стабилните чужди валути, които се използват най-често за разплащания между държавите и в международната търговия, например еврото и щатският долар. Такива валути се наричат **резервни валути** и са признати в целия свят.

5 Килограм плодове...

е първата покупка с евро.

Първата покупка с евро в света е направена на френския остров Реюнион, три секунди след полунощ на 1 януари 2002 г.

Това бил килограм личи, продаден за 75 евроцента.

6 В създаването на банкноти...

участват и експерти по сигурността.

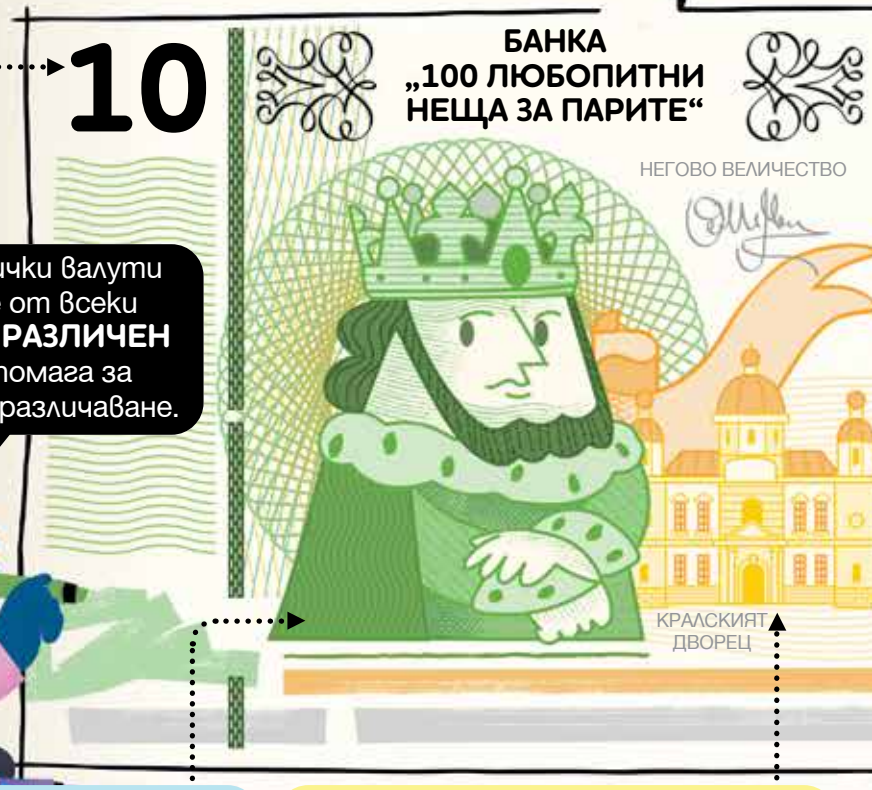
Банкнотите са парични знаци, изработени от специална хартия. При създаването на нови банкноти дизайнерите работят заедно с експерти по сигурността, за да бъде гарантирано, че парите лесно ще се разпознават и трудно ще се фалшифицират.

Ето някои от нещата, които те трябва да вземат предвид.

СТОЙНОСТ
На всяка банкнота трябва с цифри и думи да е означена нейната парична стойност, която определя покупателната ѝ способност. Отпечатаната парична стойност се нарича **номинална стойност** (или само **номинал**) на банкнотата.

При много валути, като например индонезийската рупия, банкнотите са с различен **РАЗМЕР** според номинала им.

При почти всички валути банкнотите от всеки номинал имат **РАЗЛИЧЕН ФОН**. Това помага за по-лесното им разпознаване.

ПОРТРЕТ
На банкнотите често се изобразяват значими личности от съответната държава, например известни писатели, изобретатели, учени, президенти или кралски особи.

НАЦИОНАЛЕН СИМВОЛ
На някои банкноти има изображение на нещо важно или характерно за страната, като например птици – на новозеландските долари, или прочути картини – на южнокорейските вонове.

7 Високотехнологично мастило...

помага за предотвратяване на фалшификации.

Съвременните банкноти се отпечатват с високотехнологично мастило, наречено оптически променливо мастило, без което е невъзможно печатането на успешни фалшиви банкноти.

Мастилото съдържа микроскопични метални люспички. Когато банкнотата се гледа под различен ъгъл, елементите, отпечатани с това мастило, преминават от един оттенък в друг, например от зелено към златно.

Един конкретен вид такова мастило се продава изключително на правителството на САЩ.

При различните валути се използват множество **ЗАЩИТНИ ЕЛЕМЕНТИ**, за да се предотврати фалшифицирането им. Някои от тях са изброени тук, но други се пазят в тайна.

ВОДЕН ЗНАК
Полупрозрачен текст или изображение.

ХОЛОГРАМА
Почти 100 валути включват елементи с илюзорен 3D ефект – сякаш изображението „изплува“ над повърхността на банкнотата.

ОСИГУРИТЕЛНА НИШКА
Метална лента, вплетена в банкнотата.

UV ИЗОБРАЖЕНИЕ
Елемент от оформлението на банкнотата, отпечатан с мастило, което може да се види само под ултравиолетова светлина.

8 Портмоне на земята...

е пари през вратата.

Сред народите по света са разпространени различни суеверия, поговорки и обичаи, свързани с парите.

Суеверие:
Нов портфейл се купува през пролетта.
Произход: Япония

На японски език „хару“ означава „пролет“, но също и „напълвам“ или „издувам“. Затова се вярва, че за да се пълни и издува портфейлът, трябва да бъде купен през пролетта.

Суеверие:
Портфейл на пода означава изхвърлени пари.
Произход: Китай

Да оставиш чантата си на пода показва, че не се грижиш за парите си. Дръж я на нивото на кръста или по-високо, за да са в безопасност парите ти.

Суеверие:
Паяк в джоба ще го пази пълен с пари.
Произход: Великобритания и Карибските острови

Искаш ли да живееш с мен?

Ако малък паяк – често наричан „паричен паяк“, се спусне над вас, хванете го и го приберете в джоба си. Така никога няма да ви липсват пари.

Суеверие:
Птиче изпражнение, паднало върху вас носи късмет.
Произход: Турция

Трябва да си купя лотариен билет.

Ако върху вас падне птиче изпражнение, това е знак за предстоящи добри неща – след това много хора си купуват лотариен билет.

Суеверие:
Не давайте пари назаем след залез-слънце.
Произход: Индия

Не може ли това да почака до сутринта?

Даването на пари назаем след стъмване разстройва Лакшми – индуистката богиня на богатството и късмета. Ако постъпите така, може да сте сигурни, че никога повече няма да видите тези пари.

Суеверие:
Не свирете с уста в дома си.
Произход: Русия и Източна Европа

Злите духове разговарят помежду си чрез подсвиркванията. Свирканото у дома ги подканва да влязат и да опустошат финансите ви.